

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

פרשת לך לך תש"פ • גלייזן שני"ג

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

נזר, 'דמצוות עשה אינו מחוייב לבזבוז עליה הון רב, כל שכן שלא יהיה הילד בעל מוס'. ולא ברירא לי.

ב. לענין פריה ורביה

הנה איתא בגמרא יבמות (ס"ד א') דבגוונא דנשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, יוציא ויתן כתובה, דמחייבין ליה לגרש את אשתו כדי לקיים מצוות פריה ורביה. ותיקשי דהא לפום האי כללא דפטרינן מהמצוה אם קיום המצוה קשור בצער שהיה משלם עליו יותר מחומש ממונו, אם כן הכא נמי נימא דפטור ממצות עשה דפריה ורביה מכיון דהיה נותן חומש ממונו שלא לגרשה.

ובאבני נזר (אה"ע סי' א' ס"ק ט' וס"ק י"ד) מיישב דיש לחלק, דבשלמא בשאר מצוות עשה כגון לולב וכדומה, אם לא יקח לולב בחג הסוכות זה, מכל מקום לא בטלה ממנו מצות לולב בכללות, שאם אין לו לולב בחג הזה יהיה לו בחג סוכות אחר, משא"כ לענין מצוות עשה דפריה ורביה, דאם ימות בלא בנים, בטלה ממנו המצוה בכללה.

אך אשכחן בתשובות מהרי"ל דסיקין (סי' ל"ח בד"ה כדמות) דכתב שאם הכתובה יותר מחומש ממונו, לא יתחייב לגרש, וכך כתב בפתחי תשובה (אה"ע סי' קנ"ד ס"ק כ"ז) בשם תשובות בגדי כהונה, חזינן דלא נחית להאי חילוקא, דרק מפאת דכתובה יותר מחומש אינו חייב לגרשה, אבל אם הכתובה פחות מחומש חייב לגרשה, אע"פ שהיה משלם חומש שלא לגרשה. ותיקשי דהיאך יתיישב האי דינא עם תשובות אבני נזר ברגל עקומה.

ג. לענין לאו דלא תגורו

הנה איתא בספרי 'שמא תאמר הדיין ירא אני מאיש פלוני שמא יהרגני או יהרוג אחד מבני ביתי, שמא ידליק את גדישי או שמא יקצוץ את נטיעותי, תלמוד לומר לא תגורו מפני איש'. ומובא ברמב"ם (פכ"ב מהל' סנהדרין ה"א).

וכתב בשבות יעקב (סי' קמ"ג, הובא דבריו בפתחי תשובה ח"מ סי' י"ב) דלא איירי קרא בגוונא דהוי חשש גמור שיהרגנו, דהא אין דבר העומד בפני ספק פיקוח נפש, אלא איירי קרא כשרק מפחד, ואמרינן שאינו צודק בפחד זה, דחזקה על אדם מישראל שלא יהרוג. [אמנם בתשובות זקן אהרן (סי' קכ"ז) כתב דאפילו בספק סכנה אמרינן שלא יגור].

ויש לעיין לדברי השבות יעקב, למה לי קרא דלא תגורו, הא באמת אין כאן חשש פיקוח נפש, ואם כן אף בלא קרא יתחייב לדון. ויש לדון ליישב, דגם מצד החשש פיקוח נפש, בלא קרא היה פטור, כיון דהיה משלם יותר מחומש לא להיכנס להאי סכנתא, אע"פ שבאמת אינה סכנתא. ואם כן לאבני נזר ה"ל דמי לפטור דנתינת יותר מחומש ממונו למצוה. וצריך עיון אם יש לחלק.

[ויש ליישב עוד, דבעינן קרא לגוונא דאיכא ודאי הפסד ממון, דבלא קרא הוה רק עשה, ואינו חייב להוציא עליו יותר מחומש ממונו, משא"כ לבתר קרא דהוה לא תעשה, חייב להוציא עליו כל ממונו. [וכך באמת כתב בשבות יעקב, דמחמת חשש הפסד דכל ממונו צריך לפסוק הדין, וכדינא דלא תעשה, ואע"פ דהוה שב ואל תעשה, הרי דעת הריב"ש (סי' שפ"ז) דגם בכהאי גוונא צריך להוציא כל

לעכב המילה מחמת רגל עקומה

וּבֶן שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוּל לְכֶם כָּל זָכָר לְדַרְתֵיכֶם וגו' (וי"ז י"ב)

הנה עובדא הוה בתינוק שנוול ברגל עקומה, ורופא מומחה אמר שיש אופן ליישב הרגל על ידי גבס כל עוד שעצמות הילד רכים. אבל אם ימולו אותו קודם, יתקשו העצמות, ואחר כך לא יהיה אפשר ליישב הרגל. אך אם יעשו הגבס עכשיו לפני שמונה ימים, יוחלש הילד ולא נוכל למולו ביום ח'.

מעתה הנידון האם מותר לעשות הגבס ולדחות המילה בזמנו, או דילמא חייב למולו אף שעל ידי זה ישאר הילד בעל מום.

ופסק באבני נזר (וי"ז סי' שכ"א) דיש לעשות הגבס, דהרי איתא בשולחן ערוך (או"ח סי' תרנ"ו) דבשביל לקיים מצוות עשה, חייב ליתן רק עד חומש ממונו, ואם יעלה לו יותר מחומש פטור מהמצוה. [משא"כ כדי שלא לעבור על איסור לא תעשה, חייב לתת כל ממונו]. מעתה כיון דאין לבזבוז יותר מחומש ממונו מחמת מצוות עשה דמילה ביום השמיני, קל וחומר דאין לגרום שהילד יהא בעל מום עם רגל עקומה, דחשיב כיותר מחומש ממונו.



שווי דחומש ממונו

הנה חזינן מהאבני נזר, דפטור דיותר מחומש ממונו נאמר לא רק לענין הוצאת ממון אלא אף בשאר דברים השווים ממון.

ויש לדון בהאי יסוד בכמה מצוות:

א. לענין תפילין וקריאת שמע

הנה עובדא הוה באדם שלא יכל להירדם, וזה גרם לו ליסורים קשים, והנה אמר לו הרופא דיש לזה תרופה שנותנים לו זריקה דעל ידו נרדם לכמה ימים, ואחר כך מתעורר ונעשה כאחד האדם.

והנה הנידון שבימים אלו שישן, יבטל מצוות עשה דאורייתא, כגון תפילין וקריאת שמע. ולכאורה יהא אסור, דהרי אין כאן פיקוח נפש.

אמנם לדברי האבני נזר ה"ל, יותר מחומש ממונו נאמר לא רק בהוצאת ממון, אלא גם בשאר דברים השווים ממון. אם כן הרי מצב כזה שאדם אינו יכול להרדם, ודאי חשוב לאדם חומש ממונו להתרפא ממונו, דהרי היה מסכים לתת לצורך זה לפחות חומש ממונו, ואם כן אי אפשר לחייבו להשאר במצב שאינו יכול להירדם כדי שלא יפסיד מצוות, דהרי הפסד זה דאינו נרדם הוה יותר מחומש ממונו.

אמנם יש לעיין, דלכאורה יש לעשות חשבון כמה מצוות יפסיד, דהיינו תפילין, וקריאת שמע, [וכן מצוות דרבנן כתפילות], והנה לכאורה חייב להוציא חומש על מצוה הראשונה, ועל השניה חומש ממה שנשאר, וכן הלאה, ואם כן יגיע לכל ממונו, והשתא יש לדון אם יתן כל כך הרבה כסף שיוכל להירדם.

ואולי נימא דאין שמין בכסף, אלא זה חמירא מממון, וכלשון האבני

ממונו. אך בערך שי (סי' י"ב) ובמהרשד"ם (ח"ו"מ סי' שע"ח) כתבו דברי היוקא יכול לימנע מלדון].

ד. לענין כיבוד אב

הנה לענין מצות כיבוד אב, פטור מלהוציא כסף, דקיימא לן (שולחן ערוך יו"ד סי' ר"מ סעי' ה') דכיבוד אב משל אב, ומכל מקום חייב לטרוח בשביל אביו.

מעתה אמאי לא אמרינן דכמו דפטור מלהוציא ממונו, הכי נמי פטור מלעשות כל דבר השוה ממונו, והרי גם טרחה שווה ממונו, וכמו דאמרינן הכא דכמו דפטור מלהוציא יותר מחומש ממונו, הכי נמי פטור מכל דבר השווה כחומש.

וצריך לומר דשאני לענין הפטור דכיבוד אב משל בן, דהוא רק בהוצאת כסף.



כהן גדול יסתלק

הנה לאור יסוד הני"ל דאבני נזר, יש לדון ליישב קושיא נפלאה, דהנה שמעתי קושיא מהרה"ג רבי טובי' יוסף לנדא זצ"ל, אמאי אמרינן (יבמות כ' א') דמותר לכהן גדול ליקח אלמנה מן האירוסין, מפאת דעשה דיבום דוחה לא תעשה דאלמנה לכהן גדול, הא אפשר לקיים שניהם כשהכהן גדול יסתלק מן הכהונה דאז מותר באלמנה.

ולאור האמור יש לדון דלוותר על הכהונה גדולה שקול בעיניו יותר מחומש ממונו. [ותליא במציאות אם הכי הוא].

אך יש לדון בהאי תירוץ בכמה אנפי:

א. בלא תעשה צריך להוציא כל ממונו

הנה יש לטעון דאע"פ דלענין קיום המצות עשה דיבום לא צריך לתת יותר מחומש ממונו, אבל עכ"פ כדי שלא לדחות הלא תעשה דאלמנה לכהן גדול נימא דצריך להוציא כל ממונו.

אך קנגעא בהא דדנו רבנן בתראי (תשובות מהרי"ל דיסקין קונטרס אחרון סי' ה' אות צ"ט) בהא דלא אמרינן עשה דוחה לא תעשה כשאפשר לקיים שניהם, מהו באופן שיכול לקיים שניהם רק אם מבזבו יותר מחומש ממונו, דאז יפטור מהעשה ויכול לקיים שניהם, מי אמרינן דלא חשיב אפשר לקיים שניהם, מכיון דלצורך העשה אינו חייב להוציא יותר מחומש ממונו, או דילמא חשיב אפשר לקיים שניהם, דהרי דנין לדחות הלא תעשה, והרי לענין לא תעשה חייב להוציא גם יותר מחומש. [ועיין במה שהבאנו בגליון בראשית תשע"ז].

ב. שאני צורך של כבוד

עוד יש לדון, דאין התירוץ מעלה ארוכה, דיש לחלק בין בריות גופא לבין ענין שררה דהוא כבוד, דלענין כבוד יש לומר דלא דמי ליותר מחומש וחייב לוותר.

ג. בידו להסתלק ומיד לחזור

עוד יש לדון דאין התירוץ מעלה ארוכה, דהא בידו להסתלק ולייבם ומיד לחזור לכהונה גדולה ולא ימנו אחר תחתיו בינתיים. ויהא מותר באלמנה דכבר נשאה בתור כהן הדיוט. ובזה פשיטא דאינו מפסיד מדי.



עוד תירוצים על קושיא הני"ל

הנה הבאנו לעיל הקושיא אמאי עשה דיבום בכהן גדול דוחה לא תעשה דאלמנה לכהן גדול, הרי הכהן גדול יכול לקיים שניהם, דהרי בידו להסתלק מלהיות כהן גדול. ויש לדון ליישב בעוד כמה דרכים:

תירוץ ב' - סילוק בפה רק בנתמנה לזמן

הנה כתב בחבצלת השרון (ח"ו"מ סי' ד') דדינא דסילוק בפה רק היכא דנתמנה הכהן גדול מתחילה רק עד שיחזור הראשון אבל לא בדעלמא. וכך כתב במקדש דוד (סי' ל' סק"א).

ואם כן נימא דהכא בדינא דייבום דדיינינן עשה דוחה לא תעשה, איירי בסתם כהן גדול שנתמנה לעולם.

אך צריך עיון אם דברי חבצלת השרון ומקדש דוד מוסכמים.

תירוץ ג' - מעלין בקודש ואין מורידין

הנה אמרינן (מגילה ט' ב') אמר רבי יוסי מעשה שאירע פסול בכהן גדול ומינו אחר תחתיו, ובא מעשה לפני חכמים ואמרו ראשון חוזר לעבודתו שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט, כהן גדול משום איבה, כהן הדיוט משום מעלין בקודש ולא מורידין.

חזינן דאין לכהן גדול להיות כהן הדיוט מחמת הא דמעלין בקודש ולא מורידין.

מעתה נימא דהכי נמי דינא דמעלין בקודש ואין מורידין לא משוי כלל אפשרות להורידו, וממילא דיינינן עשה דוחה לא תעשה.

וצריך עיון בזה, דלכאורה אף אם מעלין בקודש הוה מדאורייתא, מכל מקום חשיבא אפשר לקיים שניהם. וצריך תלמוד.

[ובפרט דהרי יחזירוהו ולעולם לא ישמש בד' בגדים, ואע"ג דדינא דאין מורידין לא על השימוש דד' בגדים אלא על עצם ההורדה מכהונה גדולה, מכל מקום צריך עיון אם זה יעכב דינא דאפשר לקיים שניהם].

תירוץ ד' - אינו מחוייב להסתלק

תו יש ליישב, דאינו מחוייב להסתלק דהשתא הוא כהן גדול.

וכעין זה כתב במלא הרועים (יבמות ה' א') דאינו מחוייב להשאל על נזירותו. [איירי התם בנזיר מצורע, דאמרינן דעשה דגילוח מצורע דוחה האיסור לא תעשה בנזיר לגלח, ולא אמרינן דבעי להשאל על הנזירות ואז לא יהא לא תעשה כלל].

תירוץ ה' - במציאות לא יסתלק

תו, דאם נאמר לו להסתלק יאמר שאם כן לא יסתלק אלא יחלוץ, ואם כן לא חשיב אפשר לקיים שניהם.

והרי זה כעין דברי אבני נזר (אה"ע סי' רכ"ג ס"ק ט"ו) ונדוע בשערים (ח"יב בחידושים על יבמות י' ב') בהא שבנפלו ב' יבמות ואחת מהן חייבי לאוין, לא חשיב אפשר לקיים שניהם לייבם את המותרת, דאם כן הא יחלוץ לה ולא יקיים מצות יבום כלל.

אך תליא מה באמת בלבו, דאם בלבו שרצונו לייבמה אף אם יסתלק מכהונה גדולה, אם כן שפיר חייב להסתלק ובלא זה יתסר.

תירוץ ו' - יפסיד חביתין

העירוני דאם יסתלק יפסיד מצות חביתין, ומאי אולמא עשה דיבום מעשה דחביתין, ואם כן אמאי נימא דסתלק מן הכהונה כדי לקיים העשה דיבום, אדרבה נימא דלא יסתלק כדי שיקיים מצות חביתין.

ויש לעיין באמת כשיש עשה דוחה לא תעשה ויכול לקיים שניהם ואז יפסיד מצוה אחרת מהו. וצריך עיון.



תירוץ ז' - נאסרה בשעת נפילה

עוד יש לתרץ, דהנה אמרינן ביבמות (כ"ח א') דכיון שהיבמה עמדה עליו שעה אחת באיסור נאסרה עליו עולמית, וכתב בחזון איש ביבמות (אה"ע סי' קכ"ב ס"ק י"ג. ועיין בתשובות ריב"ש החדשות סי' ד') דהאי דינא דנאסרה הוה אף בחיבי לאוין.

מעתה אם בשעת נפילה היה אפשר לקיים שניהם ולאחר נפילה אי אפשר לקיים שניהם, יש לומר דחשיבא נאסרה.

ואם כן יש לומר דאם נימא דאסור לה להתייבם בשעת נפילה, מפאת דצריך להסתלק, אם כן גם אם יסתלק הוה ליה נאסרה, וממילא שרינן ליה גם בהיותו כהן גדול. ודו"ק.

א. רק מפאת אפשר לקיים שניהם

אך לא אדע אם נכון, דלא דמי לחיבי לאוין ועשה שנפקע האיסור, דהתם מדינא היה אסור, אך הכא רק מפאת אפשר לקיים שניהם. ומכל מקום למדנו מזה דבאלמנה מן הנשואין דאסור לייבם לא מפאת דאפשר לקיים שניהם אלא מפאת דליכא דחיה כלל, דהרי אין עשה דיבום דוחה לא תעשה ועשה דאלמנה מן הנשואין, מעתה אם הכהן גדול נסתלק אסור לו לייבמה דנאסרה בשעת נפילה.

ב. סברת הטורי אבן

הנה באמת נראה האי תירוץ מסברא, אך בטורי אבן בחגיגה (ט' א') נראה לא כך, דהנה אמרינן דבחל יום ראשון של החג בשבת, יש תשלומין לעולת ראייה ושלמי חגיגה ומקריבין אותם בחול המועד.

מילה לגירות בלא כונה לגירות

הנה כתב בתשובות דובב מישרים (ח"ג סי' נ"ט) במי שנולד לאם נכריה, ונמול לשם ברית מילה, [מכיון שהאם נתייירה שלא בפני בית דין וחשבו שהלה הגירות], וקידש אשה, דיש לחוש להקידושין.

א. מי לא טבל לקריו

הנה אע"ג דאינו נעשה גר אלא על ידי טבילה ומילה, והוא לא טבל ומל לשם גירות דהרי סברו בטעות שהוא יהודי, מכל מקום הא אמרינן בגמרא יבמות (מ"ה ב') בההוא דהוה קרו ליה בר ארמאה, [והיינו שאמרו שנולד מנכרי מכיון שלא טבל אביו לגירותו, אע"פ שמל את עצמו], ואמר רבי יהושע בן לוי, שאע"פ שאביו לא טבל לגירותו, מכל מקום הוה גר, דהרי מי לא טבל לטהרה מטומאת קריו, ואם כן עכ"פ בטבילה זאת הוא התגייר. [וטבילה זו היה מתקנת עזרא ולא לטהרות דהרי איירי בבבל].

ואייתי בדובב מישרים, דכתב בשיירי קרבן (שם ד"ה כיון) דהאידינא דבטלוה לטבילת עזרא (כדקיימא לן בברכות כ"ב א') לא אמרינן דטבל לקריו. אך הביא בשם תשובות עין יצחק (או"ח סי' ב') דאינו כן, דהא בירושלמי (קידושין פ"ג הי"ב) קאמר לה ר"י בשם ר' בון דטבל לקריו, ואיהו נמי קאמר דבטלוה לטבילת עזרא (ירושלמי ברכות פ"ג ה"ד), הרי מבואר דגם אחר שביטלוהו אמרינן מי לא טבל לקריו, והיינו משום דהמנהג הוא לטבול לפני ראש השנה ויום הכיפורים.

ב. טבל לקריו מהני גם לגירות

תו אייתי דנחלקו בביאור טעמא דגמרא הנ"ל, האם הביאור דאמרינן דאיכא ראייה מהא דטבל לקריו דודאי טבל נמי לגירות, או דילמא זה גופא דטובל קריו הוה טבילה לגירות. וכתב דבירושלמי בקדושין (פ"ג הי"ב) מבואר כהצד השני, דטבילה זו גופא עולה גם כן לגירות.

אם כן כמו דחזינן דטבילה מחמת קריו עולה לשם גירות, הכי נמי המילה שמלו אותו בתור ישראל עולה למילה לשם גירות, כיון דאביו ואמו הכניסו אותו לברית מילה.

ג. טבילה לקריו מהני גם בשאובין

הנה במנחת חינוך (מצוה ק"פ) הקשה הא טבילה לקריו כשר גם בשאובין משא"כ בטבילה לגירות. וצריך לתרץ, דרוב מקוואות לא הוה שאובין.

ובאחיעזר (ח"ג סי' כ"ז ד"ה וע"ד) כתב ליישב קושיית המנחת חינוך לפי הצד השני הנ"ל, שהביא שברמב"ם מבואר דמי לא טבל לקריו אין הכוונה שטבילתו שלא בפני בית דין מועלת, אלא הכוונה דדואי טבל כהוגן לשם יהדות ומוחזק כגר, וכלשון הר"י"ף ביבמות (ט"ו ב') בדפי הר"י"ף) דהואיל וטבל לשם קריו, אי לאו גיורא הוה לא היה טובל לשם קריו, נמצא דזה הוה הוכחה להחזיקם בגרים שכבר טבלו כדן בפני שלשה. מעתה מכיון דאמרינן דודאי טבל מקודם לגירות, הרי האי טבילה ודאי היה כדינו בלא מים שאובין.

ד. מהני גם בסובר שהוא נכרי

הנה כאן יש מחודש שהרי אינו יודע שהוא נכרי וסובר שהוא ישראל. וצריך לומר דסבירא ליה דכיון דטובל לשם קדושה מהני לגירות. ולעני"ד לא קאמר לה הדובב מישרים אלא לחומרא לחשוש לקידושין אבל לאו למימרא דלא יצטרך לטבול שנית לשם גירות.

ה. ליכא שלשה

תו יש לעיין, הא הכא ליכא שלשה בשעת הטבילה, והרי טבילה לגירות צריך שיהא בפני שלשה. וזה תיקשי גם אהאי פירושא דמי לא טבל לקריו, הרי בטבילה לקריו לא היו שלשה.

ויש לומר דמהני מכיון דכולי עלמא ידעי דטובל לקריו, וכמו בעדי קיום של קדושין דמהני היכא דמיוחדת לו, וכמדומה דהתם פלוגתת קמאי, ויש לעיין היאך יתיישב הכא, ואולי הני דסברי דלא הוה קדושין יסברו דלא בעינן שלשה לטבילה.

וכן במל לשם ברית מילה אם מהני לגירות, דכתב בדובב מישרים דמהני, נמי אשכחן רק לענין לחשוש לקידושין, ולענין אם צריך הטפת

והקשו בתוספות (ריש חגיגה ב' א' ד"ה איזהו) מאי שנא מחיגר ונתפשט, דאמרינן (שם ט' א') דלמאן דאמר דכולן תשלומין דראשון נינהו, כיון דלא מצי קריב בראשון ליכא תשלומין ולא יכולין להקריבם באשר הימים. ותיצרו דשאני בנדחו מחמת שבת, דרק מפאת הזמן אסירא.

ובטורי אבן (שם ט' א') תירץ דכל הא דאינו דוחה מפאת שישנו בתשלומין דאם לא כן הוה כקרבנות שקבוע להם זמן דדוחה שבת, ואם כן אי אפשר לומר דליתיה בתשלומין, דאז ידחה שבת ושוב איכא בתשלומין, והלכך מותר בשבת ויש תשלומין. [וזה לשונו, והרי אי אפשר לך לתפוס את החבל בתרין ראשין לומר שאין דוחה שבת מפני שיש לו תשלומין ואין זמנו קבוע. אם כן ממילא עשיתו זמנו קבוע על ידי זה שאמרת שאין דוחה שבת זו שהוא יום טוב ראשון דהא אם אינו דוחה אין לו תשלומין].

מעתה הכי נמי בנידון דידן, הרי אם נימא דנאסרה בשעת נפילה מחמת דיכול לקיים שניהם בהיתר לאחר זמן, אם כן כבר לא יוכל לקיים שניהם מחמת דנאסרה, ואם כן לא אמרינן דנאסרה, אלא יכול לייבם האלמנה מחמת עשה דוחה לא תעשה.

ג. נידון הטורי אבן

הנה בהאי נידון אם משוי נאסרה מה שיכול להסיר האיסור ואפשר לקיים שניהם, וממילא לא יתחייב לקיים שניהם כיון דלא יוכל לקיים המצוה, או דילמא נימא כהטורי אבן דלא אמרינן נאסרה, אלא ייאסר עד שיתקן ואחר כך יחול היבום.

מעתה אף אם נימא כאידך תירוצי אמאי כהן גדול אינו חייב להסתלק, מכל מקום יש נפקא מינה היכא דיהיה הנידון בחייבי לאוין אחריתי שלאחר זמן יסור האיסור, האם נימא דנאסרה לפני שיסור האיסור מחמת דאפשר לקיימו בהיתר לאחר זמן. או דילמא נימא כהטורי אבן דלא אמרינן דנאסרה דהרי אם נאסרה לא יהא אפשר לקיימו בהיתר כשיסור האיסור. אבל באמת לא משכחת לן גוונא הכי, דלא אשכחן איסורי ביאה דחייבי לאוין דיסורו.



הטפת דם ברית בלא מתכוין

עובדא הוה במלו ונשארו ציצין המעכבין, והיה דימום והיו חייבים להסיר הציצין בלילה, ואם כן בעי הטפת דם ברית, וכשהסיר התחבשות ביום יצא דם. מעתה הנידון אם כבר נתקיימה הטפת דם ברית.

א. יסוד הנידון

הנה יסוד הנידון, דהנה איתא בשולחן ערוך (יו"ד סי' רס"ב סעי' א') דאפילו מילה שלא בזמנה אינה אלא ביום. ואם עבר ומל בלילה, צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית.

מעתה בנידון דידן, כיון שמל ציצין המעכבין בלילה, צריך הטפת דם ברית. והנידון האם הטפת דם ברית שלא בכוונה מהני.

ב. סתמה לשמה

הנה כתבו תוספות (גיטין כ"ג א' ד"ה עובד, עבודה זרה כ"ז א' ד"ה וכי, זבחים ב' ב' ד"ה סתם, מנחות מ"ב א' ד"ה ואל) דבמילה הוה סתמה לשמה, והוכיחו כך מהא דדיינינן אם נכרי כשר למילה, ועל כרחך דמצד הא דבעינן לשמה לא נפסל נכרי דסתמה הוה לשמה.

ואם כן נימא דהכא שפיר הוה הטפת דם ברית, דאע"פ דלא התכוין לשם מילה, מכל מקום סתמא הוה לשמה.

[ודוחק לומר דדוקא מילה שלימה סתמא לשמה להכנסתו בברית משא"כ הטפת דם ברית].

ג. לא אמרינן סתמה לשמה

אך הנה גם בציצית כתבו תוספות (מנחות שם) דסתמא לשמה מדבעינן מיעוט לנכרי, והרי איכא מקמאי (רא"ש הלכות קטנות הלכות ספר תורה סי' ג') דתירצו באופן אחר, דסבירא להו דבעינן מיעוט בנכרי מדמהני בציצית נכרי וישראל עומד על גביו. [היכא דהנידון רק משום לשמה].

מעתה להני קמאי אין הכרח דבציצית סתמא לשמה, ואם כן במילה נמי, ואם כן שוב יש להחמיר להטיף דם ברית. ולא עיינתי בכל זה.



להם שופר ונתעכב השליח עד סוף יום השני, דאם כבר הוא בין השמשות אין לתקוע כלל, דביום השני אין חיובו לתקוע אלא מדרבנן והוי ספיקא דרבנן, אבל ביום הראשון דחיובו מדאורייתא, חייב לתקוע ובלי ברכה. ועוד עיין בשער הציון (סי' תקפ"ח סק י').



אחר שמל הוה רק איסור דרבנן

הנה דעת הראב"י^ה, דאם האב יודע למול ויש גם אחר היודע למול, אין להאב למול בשבת, דהא מילה היא פסיק רישיה גבי דידיה דהוא מכיון לתקן את בנו, משא"כ לגבי אחר לא מקרי תיקון ושרי. [ומיהו אם אין אחר שיודע למול יכול למול גם בנו].

והובא דבריו בטור (יו"ד סי' רס"ו). ובתרומת הדשן (סי' רס"ה) פליג על הראב"י^ה. וכן בשולחן ערוך (סי' רס"ה סעי' ז') קיימא לן דלא כראב"י^ה.

הנה נמצא דלהראב"י^ה אם אדם אחר מל בשבת, הוי רק איסור דרבנן דמקלקל.

מעתה יש להקשות כעין הנ"ל, דהא בטור כתב (שם) דבנולד בין השמשות שבין יום ששי לשבת, מדחינן ליום ראשון, ותיקשי אמאי, הרי כאשר אדם אחר מל, הא כל האיסור הוה רק מדרבנן דהרי הוי מקלקל, והשתא הא הוי ספק שמיני, ואם כן נימא ספיקא לקולא.

א. דבר שיש לו מתירין

אלא יש ליישב דהוה דבר שיש לו מתירין, דהרי יכול למול לאחר השבת. וכשם שאסרינן ביום טוב שני של גלויות אע"פ דהוה רק איסור דרבנן, משום דהוה דבר שיש לו מתירין, [וכמו שהבאנו לעיל באות ב], אם כן הכי נמי הכא.

אך לענ"ד אין ברור, דבין השמשות יש לומר דהוה ספיקא דדינא, ובוזה לא שייך יש לו מתירין, ודברי הפוסקים הנ"ל ביום טוב של גלויות להחמיר מפאת יש לו מתירין, זה כשדנין מפאת ספק ספיקא והתם ספק אחד הוה ספק במציאות. [והיינו ספק מוכן דשמא ניצוד מאתמול].

ב. הפסד מצוה חשיב אין לו מתירין

תו, דאין לאסור מחמת דבר שיש לו מתירין, דהרי הבאנו לעיל סברת הגרע"א דהפסד מצוה חשיבא אין לו מתירין.

ג. הראב"י^ה קאמר רק לחומרא

אלא נצטרך לומר בדעת הטור דמכל מקום חשיבא יש לו מתירין. [אע"פ דהוה ספיקא דדינא ואע"פ דאיכא הפסד מצוה]. עוד יש לו לומר, דהנה הראב"י^ה קאמר סברתו רק לחומרא, אבל לא איירי לקולא לומר דכל מילת אחר בשבת הוי רק דרבנן.

דהנה ביאר בתרומת הדשן, דבאמת דינא דהראב"י^ה תליא בפלוגתת רש"י ותוספות אמאי מילה הוי תיקון, דאם כרש"י (שבת ק"ו א') דמתקן הילד, יש לומר דבאדם אחר שמל לא הוי כן, דלא איכפת ליה בתיקון התינוק, ואם כן הוה מקלקל. אך לתוספות (שם ד"ה חוץ) דהוי תיקון מפאת תיקון מצוה אין לחלק, דהרי על כרחך תרווייהו למצוה קמכוונו. [תו כתב בתרומת הדשן דאם נימא דמקלקל בחבורה חייב שוב אין לחלק ומותר גם להאב למול].

ד. אכתי תיקשי לרש"י

אכתי תיקשי לשיטת רש"י אמאי בין השמשות לא מהלינן בשבת על ידי אחר שאינו האב. הרי לרש"י ודאי דהוה רק איסור דרבנן. ואולי רש"י לשיטתו שהביא בבית הלוי דגם בספיקא דדינא מחמירין ביש לו מתירין.

[והעירוני דבין השמשות לא דיינינן יש לו מתירין גם מפאת סברא דתרתיה דסתרי כדכתב בספר בית משולם. וצריך עיון].

דס ברית האריך בשו"ת משפטי שמואל (סי' א') דאין צריך, אך באגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קכ"ח, ח"ג סי' ק"ה) כתב דבעינן.



מילה ביום טוב שני

הנה איתא בשולחן ערוך (יו"ד סי' רס"ו סעי' ה') מי שנולד בבין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה, מונין מן הלילה ונימול לתשיעי, שהוא ספק שמיני. ואם נולד ערב שבת בין השמשות, אינו דוחה את השבת, שאין דוחין את השבת מספק. וכן אינו דוחה יום טוב מספק, ואפילו יום טוב שני של גלויות.

חזינן דדעת השולחן ערוך דמילה בספק אינו דוחה גם יום טוב שני של גלויות, [והוא בשם תשובות הרא"ש כלל כ"ו], אך בש"ד (שם סק"ח) סבירא ליה דעיקר כרמב"ם (פ"א מהל' מילה הט"ו) דשפיר דחי. [והוא הדין כל שאר הדברים שאינם דוחין שבת, דוחין את יום טוב שני דגלויות].

ותיקשי לשולחן ערוך דאינו דוחה, אמאי לא מקילינן מחמת דינא דספק דרבנן לקולא, דהרי יום טוב שני הוה רק מדרבנן.

א. ספק ספיקא

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' תצ"ז סעי' ד') דספק מוכן מותר ביום טוב שני, משום דהוה ספק ספיקא. דהיינו ספק דאין יום השני יום טוב, וספק האם ניצוד מאתמול וכבר הוכן. [ולא מחמירין משום יש לו מתירין למחר כיון דהוה ספק ספיקא גמורה להיתרא אין כאן איסור כלל].

מעתה תמה הגרע"א (גלוין סי' רס"ו סעי' ח') לענין ספק מילה ביום טוב שני, אמאי באמת לא שרינן, דהא הכא נמי נימא דשרי מחמת ספק ספיקא, ספק דאינו יום טוב וספק דבאמת מצוותו היום.

וכתב הגרע"א דיש לחלק, דשאני התם דהוה ספק ספיקא באיסור דרבנן דמוקצה, אבל הכא הוה ספק ספיקא באיסור דאורייתא דמילה.

ב. דבר שאין לו מתירין

אמנם כתב הגרע"א דעדיין תיקשי, דהא כל עיקר הטעם שאוסרים שם ספק מוכן ביום טוב שני בספק אחד, [עיין במשנה ברורה (שם סי' י"א)] דיש סוברין דגם ביום טוב שני אסור ספק מוכן, אע"פ דספק דרבנן לקולא, היינו משום דסבירא ליה דבדבר שיש לו מתירין אסור, אך הכא במצוה יש לומר דלא שייך לומר דהוה דבר שיש לו מתירין, דהרי ראוי להקדים המצוה כדי שלא יפסיד המצוה.

[ויש לעיין בלאו הכי הא חוזר לאיסורו, והרי איתא בשולחן ערוך (סי' תמ"ז סעי' ב') דחמץ בערב פסח בטל בששים ולא מקרי יש לו מתירין משום דחוזר לאיסורו לשנה הבאה, אלא אם כן נימא דביום טוב הבא יהא ודאי שלא בזמנה וזה שאנן. וצריך תלמוד].

ובדגול מרובה (יו"ד סי' רס"ו) כתב באמת דטעם האוסרים ספק מילה ביום טוב שני של גלויות היינו משום דהוה דבר שיש לו מתירין.

[ועיין בבית מאיר (או"ח הל' יום טוב) דדן אם הפסד מצוה חשיב אין לו מתירין, וכתב דסתמת הפוסקים משמע דחשיבא יש לו מתירין ומבטל דעתו].

ג. עשו יום השני כמו יום הראשון

אך באמת חזינן דלא התירו ביום טוב שני של גלויות בספק בין השמשות במילה משום ספיקא דרבנן, והיינו מפאת שעבדינן ביום טוב שני כעין דאורייתא, דעשו יום טוב שני של גלויות כמו יום טוב ראשון, ולא אמרינן בזה ספק דרבנן לקולא.

וכן דייקא לישנא דהמשנה ברורה (סי' תצ"ז סק"ז) לענין ספק מוכן, דדוקא אם צידה דרבנן ביום טוב, דן להקל בספק צידה, ועל זה אסיק משום יש לו מתירין. [ועיין לא בשער הציון].

אך הרי חזינן דבספק תקע בשופר ביום טוב שני של גלויות מקילינן. [א"י. עיין במשנה ברורה (סי' ת"ר סי' ז') בקהל ששלחו לעיר אחרת להביא

נא לתרום להדפסת הגליון

המערכת. סוקולוב 17

דירה 7 בני ברק

035703949

L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.